

Riva? Nej – bevara och förbättra!

Boel Berner och Bengt Olle Bengtsson

På Landsdomarevägen nära Monumentet i Lund äger Lunds Kommunala Fastighetsbolag tre lamellhus, byggda vid 1960-talets slut. Sedan några år tillbaka vill LKF riva dessa och bygga nytt. Ett förslag om ändrad detaljplan för Riksvapnet 3 lades fram för politiskt samråd våren 2023. Det väckte mycket ledsnad och kritik men fick också stöd från några av Lunds partier. Man hävdar att husen behöver renoveras och Lund förtätas – nog så rimliga tankar. Men förslaget missar vilken tid vi lever i samt vilka hus och vilken miljö det handlar om. Förslaget är klimatmässigt icke hållbart och innebär dessutom ett brutalt ingrepp i en socialt och arkitektoniskt välfungerande miljö.

Figur 1. Flygbild på befintligt område. Källa: LKFs ansökan 2019-12-19

Klimatet är idag under snabb försämring. Faktorer som orsakar den globala uppvärmningen kan inte längre ignoreras. Detta gäller också lokalt. Argument som fungerade fram till helt nyligen gör det inte längre. LKF-planens förespråkare missar den totala miljöpåverkan som förslaget innebär. Det är ett tunnelseende att bara räkna på hur energieffektiva enskilda lägenheter i äldre respektive nybyggda hus är. Rivning och nybygge är snarare ett enormt slöseri med material och energi. Det innebär

Förespråkarna av LKFs förslag har inte heller noterat den drastiskt försämrade trafiksituation som förslaget innebär, inte bara under riv- och byggperioden utan för alltid därefter. Området omges idag av tre starkt trafikerade vägar – Norra Ringen, Kävlingevägen, Baravägen – med bussar, utryckningsfordon och en omfattande biltrafik. Men området i sig är i stort sett bilfritt. Radhusens gemensamma samfällighet tillåter inte biltrafik i gränderna, och garage och parkeringsplatser placerades av arkitekten i periferin som bullerskydd. LKFs plan förutskickar emellertid 120 lägenheter och ett 70-tal parkeringsplatser omkring de nya husen (oklart dock var exakt de skall placeras om inte grönytor skall skövlas). Det innebär en kraftigt utbyggd bilism i området: buller, avgaser och överkörningsrisker kommer att öka, liksom klimatpåverkan. En lugn och trygg miljö för barn och äldre förstörs.

Miljöpåverkan av det framlagda förslaget handlar också om förstörelse av värden i den byggda miljön, av dess arkitektur och sammanhållning. Möllevångsområdet – planerat och ritat av stadsarkitekten Carl-Ossian Klingspor – är en pärla av socialt medveten efterkrigsmodernism. De tre låga lamellhusen i områdets mitt omges av två uppsättningar radhus. Lamellhusen är tidstypiska, men inte stora och okänsliga som så mycket annat i miljonprogrammet, utan i måttlig skala och varsamt inplacerade i en böljande grön dalgång. Lamellhusen är byggda i samma tegel, med samma slags fönster och samma taktegel, som de omgivande radhusen – en gestaltad helhet. I området finns också en närbutik samt en föräldrakooperativ förskola i vad som tidigare var Klingspors arkitektkontor. Här handlar det om 1960-tals arkitektur och stadsplanering när den är som bäst.

Figur 4. Existerande hus, sedda från cykelvägen. Foto: B. Berner 2023

Figur 5. Existerande hus, sedda från Landsdomarevägen. Foto: B. Berner 2024

Så ser det alltså ut idag och sedan drygt femtio år tillbaka – en miljö utformad med omtanke och precision och med noggrann specificering i stadsplanen av den tillåtna höjden på husen. Radhus och lamellhus ansluter mjukt till varandra, med böljande trappor och oväntade öppningar mellan husen.

Men LKF ser inte dessa kvaliteter. Man vill bryta ut Riksvapnet 3 från sitt sammanhang och ge det en egen detaljplan för att slippa renovera/förbättra existerande hus. Istället vill man öka sin vinst, oberoende av konsekvenserna för de boende och miljön. Planen är att bygga fem stycken fyra-fem-vånings punkthus utan samband med kringliggande bebyggelse, vilket helt förrycker skalan i området. Kanske skulle dessa platsa på någon parkeringsplats som skall utvecklas, men varför förstöra en kulturhistoriskt värdefull miljö för att placera så väsensfrämmande byggkroppar här?

Figur 6. Föreslagna hus, sedda från cykelvägen. Källa: Planbeskrivning Detaljplan för Riksvapnet 3 i Lund, Samrådshandling PÅ 28/2019 Upprättad 2022-11-16, s 19

Figur 7. Föreslagna hus, sedda från Landsdomarevägen. Källa: Planbeskrivning Detaljplan för Riksvapnet 3 i Lund, Samrådshandling PÅ 28/2019 Upprättad 2022-11-16, s 19

En god miljö handlar inte bara om det yttre, utan också om social omsorg. Inte heller här ser LKFs förslag till helheten. I lamellhusen, som ursprungligen byggdes för seniorer, bor idag studenter, pensionärer och invandrare, många med begränsad ekonomi eller en skör tillvaro. Här har de funnit ett gott boende som de har råd med, nära kollektivtrafik och grönområden, och där det finns en närbutik och en Träffpunkt för seniorer. Lägenheterna har inte högsta standard, men många boende har sagt oss att de är trivsamma och välplanerade och borde kunna renoveras, vilket LKF gjort med andra liknande hus i Lund. Att LKF fortsatt utannonserar lägenheterna visar att de inte är direkt fallfärdiga.

LKFs förslag är alltså miljö-, resurs-, och klimatmässigt ohållbart, estetiskt och arkitektoniskt oacceptabelt och dessutom socialt oförlåtligt. Man river alltså inte bara några hus – man förstör en hel social miljö.

Behövs då inte förtätning? Och får man inte räkna med vissa svåra avvägningar därmed? Detta verkar vara ett bra argument – men då missar man att det faktiskt skett en ytterst långtgående förtätning av hela Möllevångsområdet under senare år. Här har på relativt liten yta tillkommit ett stort mentalsjukhus, två stora punkthus längs med Baravägen, åtta solfjädershus i flera våningar, ett stort lägenhets- och konferenshus vid

Margaretavägen, sjukhusbyggnader vid Margaretavägen, en stor räckta bostadshus längs Möllevångsvägen samt ett imponerande punkthus precis bredvid infarten till Landsdomarevägen. Här finns en blandning av arbetsplatser, sjukhus, hotell, hyreshus, bostadsrätter. Men till skillnad från LKFs planer för Landsdomarevägen har allt detta antingen byggts på obehövliga parkeringsytor, på oanvända grönområden, eller i anslutning till existerande byggnader – man har tillfört kvaliteter, inte rivit och förstört!

Vad LKF tänkte och planerade när man för ett antal år sedan köpte husen längs Landsdomarevägen kan inte binda Lunds beslutsfattare när de idag måste ta ställning till husens framtid. Som Anne Lacaton i den franska arkitektduon Lacaton och Vassal hävdar: ”Rivning är ett lätt beslut i det korta perspektivet. Det är ett slöseri med mycket – ett slöseri med energi, ett slöseri med material, och ett slöseri med historia. Dessutom för det med sig mycket dåliga sociala effekter. För oss är det en våldshandling”. Duon belönades häromåret med arkitekternas nobelpris, Pritzker-priset, för en verksamhet vars motto är ”Riv aldrig, ta aldrig bort något – lägg till, omforma och återanvänd”. Vi håller helt med. Noteras bör att de inte är ensamma – en lång rad ledande arkitekter, också i Sverige, liksom fackförbundet Byggnads och många politiker kritiserar idag det socialt och miljömässigt oansvariga i att tanklöst riva för att bygga nytt.

Vi vädjar därför till Lunds politiker, till LKFs ledning och till kommunens tjänstemän. Följ era sociala och miljöinriktade hållbarhetsplaner och era egna kulturutredningar! En god stadsplan skall respekteras, inte brytas sönder. Det är en maktutövning från kommunens sida mot en kulturhistoriskt viktig miljö, mot vad som kan ses som inte lönsamma hyresgäster, och mot omgivande boende för att gynna en specifik markägare på andras bekostnad och förstöra ett område av betydande allmänintresse.

Det uppenbara alternativet för Riksvapnets del är att låta LKF ta fram kreativa planer för områdets förädling och utveckling utan destruktiva ingrepp. En sådan smidighet i tänkande och beslutfattande måste man kunna kräva. Här får inte uträkningar om förväntad intäkt per ägd kvadratmeter ensamt få gälla – mer än så måste man kunna kräva av ett kommunalägt fastighetsbolag och av Lunds politiker.

Således: Riv inte, utan förädla och förbättra!